

KAPITEL 1 / CHAPTER 1 ¹

FINANCIAL SECURITY OF INSURANCE COMPANIES: CONCEPTS, CURRENT RISKS, AND RISK MITIGATION TOOLS

DOI: 10.30890/2709-2313.2025-41-08-031

Вступ

У сучасних умовах зростаючої економічної турбулентності, глобальних викликів та трансформацій фінансового сектору проблема забезпечення фінансової безпеки страхової компанії набуває особливої ваги. Фінансова безпека є фундаментальною передумовою надійного функціонування страхового бізнесу, виконання ним своїх зобов'язань перед страхувальниками, партнерами та забезпечення довгострокової стабільності страхового ринку загалом.

Страхові компанії виконують стратегічну роль у соціально-економічній системі країни. Вони виступають інституційними інвесторами, формують значні страхові резерви, забезпечують перерозподіл ризиків та фінансовий захист домогосподарств і бізнесу. Відтак забезпечення фінансової безпеки страховиками є не лише корпоративним пріоритетом, а й питанням загальнонаціонального значення.

Зростаючий науковий інтерес до питань фінансової стійкості та надійності діяльності страхових компаній свідчить, що проблематика їх фінансової безпеки потребує подальшого концептуального осмислення та систематизації. Залишаються суперечливими підходи до трактування фінансової безпеки страхової компанії, до визначення її відмінностей від суміжних понять, зокрема таких як фінансова стійкість, платоспроможність, ризик-менеджмент тощо. Потребують уточнення структурні елементи, принципи, рівні та критерії забезпечення фінансової безпеки страховика в умовах мінливої економічної та регуляторної дійсності.

Недостатньо обґрунтованою залишається систематизація загроз фінансовій

¹Authors: Kryvoshlyk Tetyana Dmytrivna

Number of characters: 80300

Author's sheets: 2,00

безпеці страхової компанії, зокрема з урахуванням новітніх викликів, а саме геополітичної нестабільності, впливу воєнних дій, посилення кіберзагроз, зміни споживчих уподобань, кліматичних ризиків і структурної трансформації фінансових ринків. Подальшого наукового опрацювання потребують і практичні інструменти забезпечення фінансової безпеки страховика. У науковому дискурсі недостатньо розроблено підходи до систематизації таких інструментів, який би поєднував традиційні фінансові важелі з сучасними технологічними рішеннями, що формуються під впливом цифровізації та розвитку InsurTech. Не до кінця з'ясованою є роль інструментів внутрішнього контролю, системи комплаєнсу, аудиту та антикризового управління в забезпеченні фінансової захищеності суб'єктів страхового ринку.

У зв'язку з цим завдання опрацювання методологічних основ фінансової безпеки страхової компанії, з'ясування її сутності, ризиків та ефективних інструментів забезпечення набувають особливої значущості, що й становить мету цього дослідження. Розгляд зазначених аспектів сприятиме усуненню концептуальних розбіжностей у трактуванні фінансової безпеки, удосконаленню підходів до ідентифікації ризиків та інструментів їх нейтралізації, а також зміцненню фінансової стійкості страхового ринку в умовах зростаючої нестабільності.

1.1. Концептуальні засади фінансової безпеки страхової компанії

Фінансова безпека страхової компанії є однією з ключових складових її стійкого функціонування, розвитку та здатності ефективно протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам у мінливому економічному середовищі. Це поняття формується на перетині таких категорій, як «фінансова стабільність», «економічна безпека» та «ризик-менеджмент», і тому має комплексний, багаторівневий характер. Фінансова безпека охоплює не лише здатність компанії підтримувати збалансований фінансовий стан (стабільність), а й забезпечувати

захист від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також систематично ідентифікувати, оцінювати і мінімізувати різні види ризиків (ризик-менеджмент). Таким чином, фінансова безпека є інтегрованою категорією, що включає стратегічне планування, правове регулювання, управління фінансовими потоками і ризиками, а також постійний моніторинг і адаптацію до змін у ринковому середовищі.

Зауважимо, що активне використання поняття «фінансова безпека» в науковому та прикладному дискурсі в Україні почалося з початку 2000-х років, коли зросла потреба в системному підході до захисту фінансової системи в умовах посилення внутрішніх і зовнішніх викликів. Саме тоді цей термін почав закріплюватися у нормативно-правових актах, аналітичних дослідженнях та стратегіях розвитку, що створило підґрунтя для формування відповідної методологічної бази. Зокрема, важливим кроком стало затвердження у 2007 р. Закону України «Про основи національної безпеки України» [1], де було закріплено комплексне розуміння безпеки, включно з економічною та фінансовою безпекою як складовими національної безпеки.

У подальший період, з 2010 по 2013 рр., поняття «фінансової безпеки» поступово набуло чіткого нормативного та методологічного оформлення. Зокрема, у Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. № 1277 фінансова безпека визначається як «стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни» [2]. Вона є важливим компонентом системи економічної безпеки держави, яка передбачає здатність економічної системи «підтримувати нормальні умови функціонування; стійке забезпечення ресурсами та розвиток, а також послідовну реалізацію економічних інтересів» [3, с. 8-9].

Зауважимо, що серед різноманітних аспектів фінансової безпеки саме

дефініція поняття «фінансова безпека підприємства» є найбільш досліджуваною у науковій літературі. Її концептуальні підходи та змістове наповнення розглядали численні дослідники, зокрема: О. Арєф'єва, І. Бланк, Т. Васильців, О. Воробйова, О. Бойкевич, В. Гапоненко, В. Геєць, І. Демченко, О. Кириченко, Ж. Кудрицька, С. Мельник, І. Нартова, Є. Олейніков, С. Покропивний, О. Соснін, О. Стащук, О. Судакова, С. Фролова та інші.

Існуючі наукові підходи до визначення поняття «фінансової безпеки» акцентують увагу на окремих її сутнісних характеристиках, однак поки не формують цілісного (холістичного) уявлення про цю категорію. Це пояснюється тим, що сама природа фінансів є багатовимірною та складною за змістом. У своїх дослідженнях науковці нерідко вдаються до уточнень і власних інтерпретацій поняття фінансової безпеки, що, своєю чергою, ускладнює формування єдиної універсальної дефініції. Водночас, попри різноманітність формулювань, спільною залишається ключова ідея: підтримка підприємства у стані фінансової безпеки є головною передумовою його стабільного розвитку. Тому, як слушно зазначають Н. Краснокутська та Г. Коптєва «головна мета забезпечення фінансової безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільну поточну діяльність і високий потенціал розвитку в майбутньому» [4, с. 17]. Отже, з позиції економічної узагальненості фінансову безпеку можна розглядати як стан, за якого суб'єкт господарювання зберігає здатність до стабільного фінансового розвитку, має достатній рівень платоспроможності, спроможність виконувати зобов'язання, а також ефективно управляє фінансовими ризиками та іншими ризиками, які можуть мати значні фінансові наслідки.

У випадку зі страховою компанією поняття «фінансова безпека» набуває специфічного змісту, що зумовлено низкою унікальних характеристик страхового бізнесу, серед яких виділимо такі:

– довгостроковий характер страхових зобов'язань. Особливо у сфері страхування життя, зумовлює потребу в стабільному фінансовому плануванні, формуванні страхових резервів та забезпеченні ліквідності на тривалий період;

–високий рівень ризиковості діяльності. Страхова компанія щоденно стикається з фінансовими, актуарними, операційними, інвестиційними та іншими ризиками, що вимагає постійного моніторингу, ефективної системи управління ризиками та достатнього рівня капіталу для забезпечення фінансової стійкості та покриття можливих втрат;

–асиметрія інформації та ймовірнісний характер страхових подій. Прийняття страхового ризику базується на оцінці подій, які можуть ніколи не настати, що створює виклики у сфері ціноутворення, обґрунтованості страхових премій і формування страхових резервів;

–наявність страхових резервів як основи фінансової стійкості. Обов'язкове формування математичних і технічних резервів потребує дотримання нормативних вимог і забезпечення достатності активів для покриття майбутніх страхових виплат;

–регулярна взаємодія з державними регуляторами. Страховики підлягають жорсткому нагляду з боку Національного банку України (НБУ), який встановлює вимоги до платоспроможності, структури активів, фінансової звітності, корпоративного управління тощо;

–залежність від ділової репутації та довіри клієнтів. Фінансова безпека тісно пов'язана з іміджем страховика, адже страхування ґрунтується на довірі. Втрата фінансової стабільності негативно впливає на можливість залучення нових страхувальників і утримання сформованого страхового портфеля;

–широка мережа партнерів та посередників. Участь страхових агентів і брокерів, перестраховиків, оцінювачів та інших суб'єктів створює складну систему взаємозалежностей, яка може як посилювати, так і підривати фінансову безпеку компанії;

–високий рівень нормативної зарегульованості. Страховики функціонують у чітко визначеному правовому полі, і порушення нормативів може призвести до санкцій, включно з відкликанням ліцензії.

Урахування зазначених характеристик страхового бізнесу дає змогу окреслити ключові складові фінансової безпеки страхової компанії, серед яких

забезпечення стійкого грошового потоку, підтримання необхідного рівня ліквідності та платоспроможності, формування достатнього обсягу страхових резервів, диверсифікація інвестиційного портфеля та здатність своєчасно виконувати договірні зобов'язання перед страхувальниками. Крім того, важливим є дотримання нормативів платоспроможності, визначених регулятором (НБУ), що забезпечує додатковий рівень фінансового контролю та нагляду.

Водночас фінансова безпека страхової компанії не зводиться лише до технічної платоспроможності чи дотримання нормативів, а охоплює також здатність до адаптації в умовах фінансової нестабільності, протидії зовнішньоекономічним шокам, недоброчесній конкуренції, фінансовому шахрайству та кіберризикам. Таким чином, вона включає як *статичні* компоненти (поточний фінансовий стан), так і *динамічні* (здатність до відновлення рівноваги після кризи).

У науковій літературі існують різноманітні підходи до тлумачення поняття «фінансова безпека страхової компанії» (таблиця 1).

Узагальнення наукових трактувань поняття «фінансової безпеки страхової компанії» дозволяє розглядати її як багаторівневу категорію, що поєднує стійкість, адаптивність і здатність до самозахисту в умовах змінного зовнішнього середовища. Незважаючи на різноманітність формулювань, можна виділити кілька ключових складових, які послідовно відображають сутність поняття «фінансової безпеки страхової компанії»:

по-перше, більшість авторів акцентують увагу на здатності страхової компанії виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками у повному обсязі і вчасно, незважаючи на наявність несприятливих внутрішніх чи зовнішніх факторів. Цей аспект підкреслює важливість платоспроможності і ліквідності як фундаментальних характеристик фінансової безпеки (Базилевич В.Д., Єрмошенко А.М., Папка О.С.);

по-друге, фінансова безпека розглядається як комплексна інтегральна характеристика стабільності та успішності функціонування страховика у

Таблиця 1 – Підходи до визначення поняття «фінансова безпека страхової компанії»

Автор	Визначення поняття «фінансова безпека страхової компанії»
Базилевич В.Д.	- здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування за умови дії несприятливих чинників, а також зміни в економічній кон'юнктурі [5, с. 479];
Єрмошенко А.М.	- такий її фінансовий стан, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, дозволяє своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, а також забезпечує ефективний розвиток страхової організації в поточному та наступних періодах. ... дане поняття можна розглядати як у статичній, тобто через оцінку рівня фінансової безпеки, так і в динамічній – через безперервний процес її (фінансової безпеки) забезпечення [6, с. 6];
Рубан О.О.	- інтегральна характеристика успішного функціонування страхової компанії, що включає ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість та характеризує фінансовий стан страхової компанії у довгостроковому періоді [7, с. 42];
Папка О.С.	- стан (умови) функціонування, при якому є доступ до фінансових ресурсів і ринків, забезпечує себе та страхувальника певним рівнем захисту від внутрішніх і зовнішніх фінансових загроз і належною ефективністю фінансових показників, володіє здатністю до капіталізації й розвитку в майбутньому, завдяки чому має змогу в повному обсязі виконати свої зобов'язання перед страхувальниками, державою й іншими фізичними особами щодо виплати страхових відшкодувань, внесення необхідних платежів до бюджету, розміщення коштів страхових резервів і здійснення інших фінансових операцій, що характеризуються ймовірністю, величиною втрат капіталу, платоспроможності, ліквідності, рентабельності, недоотримання доходів і прибутків у майбутньому в умовах невизначеності та ризику страхової діяльності [8, с. 111];
Журавка О.С. та ін.	- комплекс дій, спрямованих на постійну підтримку балансу між витратами та зобов'язаннями страховика й фінансовими ресурсами, необхідними для їх покриття або виконання, в результаті чого досягається ефективний розвиток страхової компанії, незважаючи на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування економіки [9, с. 121];
Войтович Л.М.	- спроможність забезпечувати стійкість фінансово-економічного розвитку, платіжно-розрахункових відносин (зобов'язань) та основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізувати вплив зовнішніх кризових ситуацій і навмисних дій агресивних чинників (держави, компаній, угруповань), тіньових структур на фінансову стійкість страхової компанії; попереджати виведення капіталів з-під контролю страховиків; попереджати конфлікти між власниками різних рівнів щодо розподілу та використання ресурсів страхової компанії. [10, с. 161].

Джерело: складено автором на основі [5, 6, 7, 8, 9, 10]

довгостроковій перспективі. До неї входять ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, а також здатність адаптуватися до змін у ринковому середовищі та економічних умовах (Рубан О.О., Журавка О.С. та ін.);

по-третє, у визначеннях простежується важливість фінансового менеджменту, що включає забезпечення балансу між фінансовими ресурсами, витратами та зобов'язаннями, що дозволяє страховику ефективно розвиватися, незважаючи на зовнішні й внутрішні загрози (Журавка О.С. та ін.);

по-четверте, значну роль відіграє аспект протидії ризикам, кризовим явищам і зовнішнім агресивним факторам, таким як тіньові структури, фінансові конфлікти та загрози виведення капіталів з-під контролю страховика (Войтович Л.М.). Цей напрям підкреслює соціально-економічний та інституцій контекст фінансової безпеки.

Таким чином, фінансова безпека страхової компанії розглядається як багаторівневе і багатокомпонентне поняття, яке включає:

- економічну стабільність і платоспроможність;
- фінансову стійкість і довгострокову життєздатність;
- здатність забезпечувати ефективно управління фінансовими ресурсами;
- протидію зовнішнім і внутрішнім загрозам, у тому числі фінансовим, правовим, операційним, кібернетичним, репутаційним та іншим, що можуть мати негативні фінансові наслідки;

- адекватність реагування на зміни у середовищі функціонування та дотримання нормативних вимог.

Це дозволяє говорити про те, що фінансова безпека страхової компанії є не лише нормативно-правовим аспектом, а й комплексною системою управління, яка забезпечує стійкість і розвиток страховика в умовах нестабільності страхового ринку.

Отже, **фінансова безпека страхової компанії** – це інтегрований стан її фінансового потенціалу, що характеризується здатністю компанії забезпечувати стабільність і стійкість своїх фінансових показників, ефективно управляти ризиками, підтримувати достатній рівень ліквідності, платоспроможності та страхових резервів, а також адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх економічних, правових та інших загроз, з метою безперебійного виконання договірних зобов'язань, збереження довіри клієнтів і партнерів, забезпечення

довгострокового розвитку та конкурентоспроможності на ринку страхових послуг.

Фінансова безпека страхової компанії як багатогранне поняття, передбачає інтеграцію економічних, правових і управлінських підходів для формування ефективної системи захисту її фінансових інтересів. До них належать збереження фінансової стійкості, забезпечення прибутковості діяльності; гарантування виконання зобов'язань; уникнення збитків і мінімізація ризиків; доступ до довгострокового фінансування та інвестиційних ресурсів; підтримання вартості бізнесу й довіри клієнтів. Забезпечення фінансової безпеки сприяє стабільному функціонуванню компанії в умовах невизначеності.

Такий підхід розглядає фінансову безпеку не лише як результат стабільного функціонування страхової компанії, а й як процес, що охоплює організаційно-правові регулятори, внутрішні механізми управління ризиками, фінансову дисципліну, а також адаптацію до змін у нормативному середовищі та на страховому ринку загалом. Інтеграція цих аспектів, як було вищезазначено, дозволяє оцінювати фінансову безпеку не лише у статичній, а й у динамічній, як безперервний процес її забезпечення, підтримання та зміцнення.

Таким чином, фінансова безпека страхової компанії є системною категорією (комплексним явищем), яка охоплює не лише здатність до виконання фінансових зобов'язань у поточному періоді, а й спроможність до відновлення, трансформації та збереження довгострокової стійкості в умовах економічної турбулентності.

Зауважимо, що фінансова безпека страхової компанії не повинна ототожнюватися з такими суміжними поняттями, як «фінансова стабільність», «фінансова стійкість», «платоспроможність» або «ризик-менеджмент», хоча вона й тісно з ними пов'язана. Так, фінансова стабільність – це відносна сталість фінансових показників у часі, що характеризує довгострокову збалансованість фінансового стану страховика, здатність витримувати кризові ситуації та забезпечувати конкурентоспроможність на страховому ринку. У свою чергу, фінансова стійкість страхової компанії – це «її здатність покращувати або не

погіршувати значення своїх показників діяльності за зміни чинників» [11, с. 176].

Ще одним важливим, але окремим поняттям є платоспроможність страховика. Вона визначається як «здатність своєчасно і в повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання за рахунок достатньої суми ліквідних активів» [12, с. 196]. Як підкреслює автор, платоспроможність «є специфічним проявом фінансової надійності страховика» [12, с. 196], і є лише однією зі складових фінансової безпеки.

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки страхової компанії вимагає досягнення як фінансової стійкості (здатності оперативно реагувати на ризики й зберігати платоспроможність), так і фінансової стабільності (передбачуваного й збалансованого розвитку в довгостроковій перспективі).

У формуванні фінансової безпеки страхової компанії важливу роль відіграє ризик-менеджмент, що слугує інструментом ідентифікації, оцінювання, контролю та мінімізації фінансових ризиків. Його ефективне застосування сприяє зниженню ризикового навантаження, підтриманню фінансової стабільності та збереженню платоспроможності компанії. Водночас ризик-менеджмент не охоплює повного спектра потенційних ризиків і не вичерпує всіх механізмів їх нейтралізації, що обумовлює необхідність ширшого управлінського підходу.

Забезпечення фінансової безпеки потребує комплексного підходу, який охоплював би усі ключові напрями фінансового менеджменту, зокрема управління капіталом, ліквідністю та ризиками, у стратегічному контексті. Лише за умови інтеграції цих елементів у єдину систему управління можливо досягти стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз, а також довгострокової фінансової стабільності.

Фінансова безпека, у цьому аспекті, постає як невід'ємна складова системи фінансового менеджменту страхової компанії, що забезпечує сталість функціонування компанії, її розвиток і здатність до адаптації в умовах нестабільного ринкового середовища. Розглядаючи фінансову безпеку як стратегічний ресурс, необхідно враховувати її багатовимірний характер і тісний

взаємозв'язок з основними компонентами фінансового управління, передусім управлінням капіталом, ліквідністю та ризиками.

Фінансова безпека страхової компанії є результатом взаємодії численних суб'єктів та об'єктів, що формують цілісну систему забезпечення стабільності та стійкості фінансового стану компанії. З огляду на багатокomпонентну структуру страхового ринку, ефективне забезпечення фінансової безпеки потребує належної ідентифікації суб'єктного складу та об'єктів, що підлягають захисту або впливають на рівень її фінансової стійкості.

Попри наукову актуальність проблематики фінансової безпеки страхової компанії, у більшості досліджень питання щодо чіткого окреслення складу суб'єктів її забезпечення залишається недостатньо розкритим. Як правило, автори зосереджуються на загальних аспектах функціонування механізмів фінансової безпеки, залишаючи склад суб'єктів на рівні мовчазного припущення. Виняток становить, зокрема, підхід, запропонований Юдіною С.В. та співавторами, в якому «суб'єктами фінансової безпеки визначено власників, керівництво та персонал компанії» [13, с. 630]. На думку Ачкасової С.А. і Клімчук О.В. «Суб'єктом фінансової безпеки страховика є керівництво страхової компанії, фінансовий менеджер, андеррайтер, актуарій» [14, с. 7]. Проте зазначені підходи є певною мірою обмеженими, оскільки не враховують комплексний характер взаємозв'язків між страховиком і зовнішнім середовищем, а також сучасні вимоги до системного управління ризиками компанії.

У сучасних умовах функціонування страхового ринку, коли фінансова безпека страхової компанії формується під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз, коло її суб'єктів не може обмежуватися лише внутрішніми управлінськими або операційними ланками. До забезпечення фінансової безпеки страховика активно залучені державні регулятори, аудитори, перестраховики, посередники, ділові партнери, рейтингові агентства та навіть страхувальники, адже їхні дії або бездіяльність можуть прямо впливати на фінансову стійкість страховика. Саме тому доцільно розглядати суб'єктів фінансової безпеки страхової компанії як системно організовану сукупність внутрішніх і зовнішніх

учасників, кожен із яких відіграє визначену роль у формуванні, підтриманні та зміцненні фінансової стійкості компанії.

Зовнішні суб'єкти фінансової безпеки охоплюють широке коло організацій та інституцій, які через регуляторні механізми, конкурентне середовище або партнерські взаємовідносини справляють опосередкований чи безпосередній вплив на фінансову стійкість страховика. Внутрішні суб'єкти функціонують у межах самої страхової компанії та відповідають за стратегічне і тактичне управління її фінансовим станом, реагування на ризики та формування системи захисту фінансових інтересів. Перелік зовнішніх і внутрішніх суб'єктів фінансової безпеки та їх функціональне значення наведено в таблиці 2.

Таким чином, суб'єкти фінансової безпеки страхової компанії утворюють багаторівневу систему впливу, де кожен учасник відіграє специфічну роль у зміцненні або, навпаки, послабленні фінансової стійкості.

Водночас ефективність їх діяльності напряму залежить від чіткого визначення та захисту ключових об'єктів фінансової безпеки, які виступають предметом безпосередньої уваги і відповідальності цих суб'єктів. У наукових джерелах зустрічаються різні спроби окреслити такі об'єкти, зокрема у вигляді концептуальних підходів до трактування їх сутності. Так, на думку Юдіної С.В. та співавторами «Об'єктом забезпечення фінансової безпеки страховика є сформована система пріоритетних фінансових інтересів страхової компанії, безпеку якої необхідно забезпечити» [13. с. 630]. Це визначення акцентує увагу на стратегічних інтересах страховика, однак має загальний характер і не розкриває повною мірою реальний спектр елементів, які потребують захисту в межах фінансової безпеки.

Дещо ширше тлумачення подають Ачкасова С.А. та Клімчук О.В., які вважають, що об'єктом фінансової безпеки страховика є «фінансові відносини, страхова, інвестиційна, фінансова діяльність та фінансові ресурси страховика під впливом факторів ризиків, що необхідно забезпечувати» [14, с. 7]. Це визначення є більш деталізованим, оскільки охоплює окремі напрями діяльності страхової компанії, проте воно не передбачає чіткої структуризації об'єктів за характером,

**Таблиця 2 – Зовнішні та внутрішні суб'єкти фінансової безпеки
страхової компанії**

Група суб'єктів	Суб'єкти	Роль у забезпеченні фінансової безпеки СК
Зовнішні суб'єкти	Державні регулятори (НБУ, Держфінмоніторинг, АМКУ, НКЦПФР)	регулювання, контроль, нагляд. формують нормативно-правову базу та запобігають системним ризикам
	Перестраховики	розподіл ризиків і зниження ймовірності катастрофічних збитків для страховика
	Аудиторські компанії	незалежна оцінка фінансової звітності; сприяння прозорості, виявленню порушень, посиленню контролю та довіри до страховика
	Страхувальники, посередники, партнери	формують ризиковий профіль компанії, впливають на грошові потоки та ділову репутацію
	Галузеві об'єднання (МТСБУ, НАСУ, ЛСОУ, АСБ)	розробка стандартів, поширення найкращих практик, підтримка репутації галузі
	Саморегулівні організації	на сьогодні фактично не функціонують, що обмежує саморегуляцію і вплив ринку на дисципліну
	Рейтингові агентства (вітчизняні: Кредит-Рейтинг, Expert Rating, Standard-Rating, міжнародні: Standard & Poor's, Moody's, Fitch Ratings)	беруть опосередковану участь через надання зовнішньої оцінки фінансової стійкості; виконують функцію незалежного контролю, що дисциплінує фінансове управління компанії; забезпечують публічний сигнал для ринку щодо рівня надійності страховика
Внутрішні суб'єкти	Акціонери (власники капіталу)	формують стратегію, визначають рівень капіталізації та інвестиційної політики;
	Керівництво компанії (топ-менеджмент)	приймає ключові рішення щодо управління ризиками, ресурсами, інвестиціями та резервами
	Фінансові підрозділи, аналітики, актуарії	оцінка ризиків, планування збитковості, розрахунок резервів і аналітична підтримка
	Внутрішній аудит, внутрішній контроль, комплаєнс, фінансовий моніторинг	попередження зловживань, контроль дотримання стандартів, виявлення внутрішніх загроз
	Співробітники компанії	якість операцій, комунікація з клієнтами, підтримка документації – впливають на фінансову дисципліну. мають найбільш глибокий доступ до інформації та можливість безпосередньо впливати на фінансові процеси компанії, тому їх роль є вирішальною для підтримання фінансової безпеки

Авторська розробка

рівнем ризикованості або типом ресурсів, що ускладнює їх практичне

використання у межах ризик-орієнтованої системи управління.

Тому постає об'єктивна потреба в більш деталізованому та прикладному підході до класифікації об'єктів фінансової безпеки, що дозволить конкретизувати вразливі напрями функціонування страхової компанії та сформувати відповідні механізми ризик-менеджменту.

На наш погляд, об'єкти фінансової безпеки страхової компанії охоплюють сукупність матеріальних та нематеріальних ресурсів, а також її фінансові інтереси, які потребують цілеспрямованого захисту в процесі забезпечення фінансової стійкості та стабільності. Їх доцільно систематизувати за такими групами: фінансові ресурси (фінансові активи; грошові потоки; інформаційні ресурси; клієнтська база та репутаційний капітал; клієнтська база та репутаційний капітал; інституційне середовище; репутація страхової компанії; фінансові інтереси (таблиця 3).

Таблиця 3 – Систематизація об'єктів фінансової безпеки страховика

Об'єкт фінансової безпеки СК	Характеристика	Вплив на фінансову безпеку та діяльність страховика
1	2	3
Фінансові ресурси (фінансові активи)	Капітал, страхові резерви, інвестиційні активи, що формують основу платоспроможності та забезпечують виконання зобов'язань перед страхувальниками	Являються основою фінансової стабільності; недофінансування резервів – одна з головних причин втрати платоспроможності страховика
Грошові потоки	Надходження страхових премій, страхові виплати, доходи від інвестиційної діяльності, що є критичними для підтримки ліквідності та стабільності	Визначають оперативну платоспроможність компанії; порушення балансу між надходженнями й виплатами може призвести до касових розривів
Інформаційні ресурси	Фінансова звітність, дані про страхові випадки, актуарні розрахунки, аналітичні матеріали з управління ризиками є базовими для обґрунтованих управлінських рішень	Якість інформації прямо впливає на ефективність ризик-менеджменту та достовірність фінансової звітності, що критично для довіри з боку регуляторів і клієнтів
Клієнтська база та репутаційний капітал	Стратегічно важливі нематеріальні активи, що забезпечують довгострокові конкурентні переваги, довіру клієнтів і стабільне зростання прибутковості	Втрата довіри клієнтів є одною із найскладніших загроз, оскільки відновлення репутації потребує значних зусиль і часу.

1	2	3
Інституційне середовище	Законодавчі норми, регуляторні вимоги, наглядові механізми, що визначають рамки діяльності страховика, вимоги до звітності, резервування, інвестування тощо	Нестабільність або часті зміни регуляторного середовища можуть створювати загрози для планування та прогнозування діяльності компанії
Репутація страхової компанії	Нематеріальний актив, що визначає рівень довіри клієнтів, партнерів і професійного середовища. Її втрата може мати серйозні наслідки (зниження продажів, санкції)	Виступає інтегральним показником загальної надійності компанії, є ключовою умовою збереження ринкових позицій і конкурентоспроможності
Фінансові інтереси	Сукупність стратегічних та оперативних фінансових цілей і очікувань страховика, включаючи прибутковість, забезпечення ліквідності, управління ризиками, максимізація прибутковості, забезпечення ліквідності та інші ключові економічні пріоритети	Забезпечує реалізацію довгострокової стратегії розвитку, збереження конкурентоспроможності та фінансової стійкості компанії

Авторська розробка

Таким чином, ефективне управління фінансовою безпекою страхової компанії має охоплювати широкий спектр об'єктів, від матеріальних активів і цифрових інфраструктур до нематеріальних ресурсів та фінансових інтересів. Це забезпечить не лише стабільність функціонування компанії у сьогоденні, а й створить стратегічні передумови для її сталого розвитку в умовах цифрової економіки та глобальних викликів.

1.2. Ризики фінансової безпеки страховика в умовах нестабільності

Забезпечення фінансової безпеки страхової компанії потребує глибокого розуміння не лише її внутрішньої структури та механізмів управління, а й зовнішніх викликів, що впливають на її стійкість. У науковій літературі та нормативно-методологічних джерелах спостерігається значна варіативність у підходах до трактування деструктивних впливів на фінансову безпеку страхової компанії. Зокрема, у них застосовуються поняття «ризики», «загрози», «чинники», «небезпека», «фактори», які часто вживаються як синонімічні або перехресно, без чіткої термінологічної диференціації.

Так, Панченко О.І., Глазков А.О. і Корнієць Ю.М. акцентують увагу на ризиках, що загрожують фінансовій стабільності страховиків, зокрема: «...страхові компанії України стикаються з різноманітними ризиками, які можуть впливати на їхню фінансову стабільність та здатність виконувати зобов'язання перед страхувальниками. Найважливішим ризиком, який впливає на діяльність страхових компаній є ризик непередбачених збитків. Цей ризик полягає в можливості виникнення фінансових втрат, які не були враховані або передбачені під час оцінки ризиків і формування страхових резервів» [15, с.358-359]. У наведеному підході бачимо зосередженість на ризиковому вимірі впливів, які можуть бути кількісно оцінені й піддані управлінню.

Натомість Деркач О.М. вживає термін «фактори» й пропонує класифікацію їх за джерелами походження: «З точки зору джерел виникнення, першочергово всі фактори впливу на фінансову безпеку страхового ринку можна розділити на дві великі групи: ендогенні (внутрішні) та екзогенні (зовнішні)» [16, с. 187]. У цьому випадку «фактори» розглядаються як загальне поняття, що характеризує різні джерела впливу на фінансову безпеку без конкретизації їх типів чи рівня реалізації.

На думку Єрмошенко А.М. «Фінансова небезпека – це об'єктивна можливість впливу певної сукупності чинників на фінансовий стан страховика, що за певних умов може перетворитись у реальну загрозу фінансовому стану страхової компанії. ...загроза фінансовій безпеці страховика – це потенційна чи реальна ймовірність негативного впливу процесів, явищ або умов на його загальний фінансовий стан, а також рівень фінансової стійкості та платоспроможності» [17]. Таким чином, авторка розглядає загрозу як ключовий аспект фінансової безпеки, підкреслюючи її роль у визначенні можливих негативних впливів, що можуть зашкодити фінансовому стану страхової компанії.

Юдіна С.В. із співавторами виділяють «загрози» як ключовий об'єкт фінансової безпеки: «Найбільшої турботи для страховика потребують загрози саме фінансовій безпеці ...» [13, с. 629].

Незважаючи на те, що у даному дослідженні основна увага зосереджена на фінансовій безпеці страхової компанії, варто також звернути увагу на позицію Стащук О.В. і Борисюк О.В., які класифікують усі «загрози страхового ринку України ... на зовнішні та внутрішні» [18, с. 314].

Водночас Смоляк В.А. зосереджується на «чинниках», підкреслюючи їх зовнішню природу: «На діяльність страхових компаній впливає низка зовнішніх чинників ...» [19].

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, економічна безпека визначається як «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання» [2]. Важливо, що ці Методичні рекомендації орієнтовані на виявлення та попередження реальних і потенційних загроз, які становлять небезпеку для стабільності економічного розвитку. У документі не подано чітко структурованої ієрархії понять, таких як «чинники», «фактори», «ризики», вони не розглядаються як окремі рівні аналізу. Ключовим поняттям виступає саме «загроза», яка зазвичай трактується як сукупність реальних чи потенційних причин та умов, що створюють небезпеку інтересам суб'єкта господарювання, або як негативний вплив окремих процесів, явищ чи факторів. Загроза розглядається як об'єкт виявлення, моніторингу та запобігання. Таким чином, Методичні рекомендації не передбачають побудови послідовної логіки чи ієрархії між такими поняттями, як «фактори», «небезпеки» та «загрози», натомість зосереджуючи увагу саме на загрозах як основному фокусі оцінки економічної безпеки.

Водночас, незважаючи на те, що термін «ризик» не використовується в Методичних рекомендаціях як самостійна категорія чи об'єкт оцінки, його застосування в контексті фінансової безпеки страхової компанії, яка є складовою економічної безпеки України, вважаємо методологічно виправданим і практично

обґрунтованим. Зокрема, Закон України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 1909-IX [20] та регуляторні акти Національного банку України (зокрема, Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика» від 27.12.2023 р. № 194 [21] та Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про вимоги до системи корпоративного управління та системи внутрішнього контролю фінансової компанії та Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 27.12.2024 р. № 185 [22]), прямо вимагають від страхових компаній розробки та функціонування системи управління ризиками. Така система має на меті забезпечення фінансової стійкості та контроль за потенційними втратами, що безпосередньо пов'язане із підтриманням фінансової безпеки.

У цьому контексті «ризик» розглядається не як синонім чи результат «загрози», а як управлінська категорія, яка відображає ймовірність настання подій, здатних завдати компанії фінансових втрат. На відміну від «загрози», яка у нормативному полі здебільшого має превентивний описовий характер, «ризик» дозволяє здійснювати кількісну оцінку втрат, розробляти конкретні стратегії управління можливими наслідками та впроваджувати дієві інструменти реагування на їх настання.

Отже, вважаємо використання поняття «ризик» у фінансовій безпеці страховика не лише доцільним, а й необхідним для повноцінного формування системи управління ризиками як ключового інструменту забезпечення фінансової безпеки. Це дає змогу: узгодити безпекову модель із вимогами регулятора (НБУ); деталізувати впливові параметри можливих збитків; забезпечити узгодженість між аналітичною оцінкою ризиків та управлінськими заходами.

Таким чином, у межах функціонального підходу фінансової безпеки страхової компанії система управління ризиками виступає інституційним механізмом нейтралізації деструктивних впливів, а «ризик» – ключовим елементом управління, логічно та методологічно інтегрованою у безпекову парадигму. Саме завдяки цій інтеграції на практиці реалізується цілісна система

забезпечення фінансової стійкості та стабільності страхової компанії в умовах невизначеності.

Отже, аналіз окремих наукових джерел і нормативно-правових актів свідчить про відсутність єдиного понятійного апарату у сфері фінансової безпеки страхової компанії. Спостерігається невизначеність і взаємозаміна понять «ризик», «загроза», «небезпека», «фактор», «чинник», що ускладнює формування єдиної методології їх ідентифікації, класифікації та управління фінансовою безпекою страхової компанії.

З огляду на вищезазначене, постає потреба у чіткому концептуальному розмежуванні понять, що використовуються для опису деструктивних впливів на фінансову безпеку страхової компанії. Така термінологічна упорядкованість дозволить підвищити методологічну визначеність досліджень, забезпечити системність аналітичних підходів і сприятиме розробці ефективних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки страхової компанії.

Для подолання цієї проблеми пропонуємо таку ієрархічну логіку розвитку негативних впливів на фінансову безпеку страхової компанії, що базується на причинно-наслідковій послідовності, від загальних, системоутворювальних умов до конкретизованих імовірних подій: **небезпека** → створює умови для появи **загрози** → яка за певних умов може реалізуватись і викликати **ризик** як імовірність втрат (Таблиця 4). Така модель дозволяє послідовно ідентифікувати, моніторити та мінімізувати потенційні втрати компанії, адаптуючи управлінські підходи залежно від рівня конкретизації деструктивних чинників.

Поглиблюючи цю логіку, пропонуємо враховувати наявність двох ключових підходів до трактування понять «загроза» і «ризик» у сфері фінансової безпеки страхової компанії відповідно до різних підходів, які сформовані в межах окремих нормативно-методологічних концепцій, виокремивши дві моделі: безпекову та управлінську (страхову).

Таблиця 4 – Розмежування понять «небезпека», «загроза» та «ризик» у фінансовій безпеці страхової компанії

Поняття	Сутність	Характер прояву	Прояви у страховому бізнесі
Небезпека	Загальний стан, що передбачає наявність передумов до деструктивного впливу	Прихований, потенційний стан	Економічна нестабільність у країні як передумова порушення стабільності страхового ринку
Загроза	Конкретна дія або процес, що реалізує потенціал небезпеки	Активний, цілеспрямований вплив	Девальвація гривні або дефіцит платіжного балансу як деструктивні загрози для фінансової стійкості
Ризик	Ймовірність втрат у результаті дії загроз; може бути кількісно виміряна	Імовірнісна характеристика втрат	Ризик втрати платоспроможності компанії через коливання валютного курсу

Авторська розробка

1. Безпекова модель, ґрунтується на підходах, визначених Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2]. У цій моделі «загроза» виступає як конкретизований прояв небезпеки, зумовлений дією зовнішніх або внутрішніх деструктивних факторів, за якого існує високий рівень імовірності настання події, що переводить небезпеку зі стану потенційності у реальну площину. Такий підхід є аналітичним і застосовується для виявлення загроз системного характеру, які впливають на економічну стійкість та фінансову безпеку страхової компанії.

2. Управлінська (страхова) модель базується на підходах, визначених у профільному законодавстві [20, 21, 22], які регламентують організацію системи управління ризиками та внутрішнього контролю. У цьому контексті «ризик» розглядається не лише як ймовірність настання подій із потенційними фінансовими втратами, а й як центральна категорія управління, що слугує відправною точкою для прийняття управлінських рішень. Саме через призму ризику здійснюється формування управлінських процедур, стратегій реагування та запобігання негативним наслідкам. Процес управління ризиками включає такі етапи: 1) виявлення ризиків → 2) оцінка ризиків → 3) управління ризиками → 4) контроль → 5) звітність. Цей підхід не просто фіксує ризики, а інтегрує їх в управлінський цикл, перетворюючи ризик на інструмент проактивного

управління. Ефективне управління ризиками відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової безпеки страхової компанії, зміцнюючи її стійкість до деструктивних впливів в умовах невизначеності.

Таким чином, у межах безпекової моделі основною категорією виступає «загроза», яка слугує інструментом стратегічного аналізу та прогнозування негативних тенденцій, тоді як управлінська модель базується на понятті «ризик» як основі операційного управління фінансовою стабільністю страховика. Обидва підходи не суперечать один одному, а є взаємодоповнюючими, дозволяючи здійснювати комплексну діагностику фінансової вразливості страхової компанії з позицій як стратегічної, так і тактичної безпеки.

З огляду на це, подальший аналіз потребує деталізації та систематизації основних видів ризиків фінансовій безпеці страхової компанії. Їх класифікація є важливим інструментом для ефективного моніторингу, оцінки та управління фінансовою безпекою страховика.

У наукових дослідженнях ризику фінансової безпеки розглядаються як на рівні окремих страхових компаній (Єрмошенко А.М. [6], Юдіна С.В. [13]), так і на рівні страхового ринку загалом (Стащук О.В., Борисюк О.В. [19], Л. Богрінцева, О. Бондарук, О. Ключка [23, с. 222-223]). При цьому часто простежується ототожнення або перехресне повторення окремих видів ризиків у контексті обох рівнів аналізу, що знижує методологічну чіткість досліджень і ускладнює практичне застосування управлінських рішень. Такий підхід є недостатньо коректним, оскільки між ризиками фінансової безпеки страхової компанії та страхового ринку існує принципова відмінність.

Зокрема, ризики страхової компанії мають переважно мікроекономічну природу, виникають у межах її внутрішніх управлінських, фінансових та операційних процесів і здебільшого піддаються контролю з боку менеджменту. Натомість ризики страхового ринку є макроекономічними за сутністю, зумовленими взаємодією багатьох суб'єктів, регуляторною політикою, рівнем довіри до фінансової системи, а також глобальними економічними та

політичними чинниками.

З огляду на зазначене, доцільним є чітке розмежування ризиків на рівні страхової компанії та страхового ринку, що сприятиме побудові ефективної системи управління фінансовою безпекою у сфері страхування (Таблиця 5).

Таблиця 5 - Порівняння ризиків фінансової безпеки страхової компанії та страхового ринку за ключовими критеріями

Критерій	Ризики фінансової безпеки страхової компанії	Ризики фінансової безпеки страхового ринку
Рівень прояву	Мікрорівень (індивідуальний суб'єкт)	Макрорівень (сукупність учасників ринку)
Об'єкт захисту	Окрема страхова компанія	Стійкість і розвиток страхового ринку загалом
Тип загроз	Переважно внутрішні та частково контрольовані	Переважно зовнішні, системні, менш контрольовані
Приклади ризиків	Ризик неплатоспроможності, кібератаки, помилки андерайтингу	Кризові явища, масові банкрутства, зниження довіри до страхування
Характер управління	Внутрішній контроль, корпоративне управління	Макропруденційне регулювання, системні стратегії
Роль регулятора	Контроль дотримання стандартів	Активне втручання, антикризовий нагляд
Види охопленої діяльності	Страхова, інвестиційна, фінансова політика компанії	Взаємодія суб'єктів ринку, конкуренція, єдність регулювання
Наслідки	Банкрутство, втрата клієнтів, зниження прибутковості	Системна недовіра, зниження проникнення страхування
Призначення аналізу	Розробка політики ризик-менеджменту	Підвищення стійкості та прозорості страхового сектору

Авторська розробка

Фінансова безпека страхової компанії формується в умовах постійної взаємодії внутрішнього потенціалу компанії та зовнішнього середовища. Серед наукових підходів до класифікації ризиків фінансової безпеки особливо вирізняється системна та досить повна класифікація, запропонована А.М. Єрмошенко, яка охоплює ризики за різними ознаками та рівнями прояву: за джерелами виникнення: за інституційним походженням: за вірогідністю виникнення: за функціональним видом фінансової діяльності: за стадією реалізації: за можливістю впливу: за характером виникнення; за можливістю прогнозування та діагностики; залежно від видів страхування; за розміром можливих збитків [17].

Попри достатню деталізацію й комплексність наведеної класифікації, врахування сучасних викликів і трансформацій страхового ринку зумовлює потребу в поглибленому аналізі ризиків фінансової безпеки страхової компанії. Відповідно пропонуємо систематизацію ризиків фінансової безпеки страховика, побудовану за такими групами: управлінські, операційні, фінансові, інформаційні та кіберризики, репутаційні, екологічні та кліматичні (Таблиця 6).

Таблиця 6 – Систематизація ризиків фінансової безпеки страхової компанії за функціональними групами та рівнем походження

Групи ризику	Внутрішні ризики фінансової безпеки	Джерела внутрішніх загроз	Зовнішні ризики фінансової безпеки	Джерела зовнішніх загроз
Управлінські	недосконала стратегія та андерайтинг; конфлікти інтересів; низька кваліфікація менеджменту;	відсутність корпоративного управління; слабкий менеджмент	регуляторні зміни; економічна нестабільність	часті зміни законодавства; економічні кризи
Операційні	помилки у договорах; внутрішнє шахрайство; збої в ІТ	відсутність внутрішнього контролю; слабка ІТ-інфраструктура	вплив зовнішніх партнерів; кібератаки на бізнес	ненадійні клієнти та партнери; масштабні кібератаки
Фінансові	недостатність резервів; порушення платоспроможності; Неєфективна інвестиційна політика	невдале планування; концентрація активів	економічна нестабільність; валютні коливання; ринкові кризи	інфляція; девальвація; фінансова криза
Інформаційні та кіберризики	витоки даних; кібератаки; недостатній захист інформації	недостатні інвестиції у кібербезпеку	зростання кіберзагроз на ринку; технологічні зміни	розвиток складних кіберзагроз; нові вразливості
Репутаційні	невдоволення клієнтів; порушення етики	низька якість обслуговування, непрозорість	соціальні тенденції та довіра; кризові ситуації у галузі	негативний вплив ЗМІ; соціальні протести
Екологічні, кліматичні	-	-	кліматичні катастрофи; екологічні ризики	зміна клімату; природні катастрофи

Авторська розробка

У межах кожної з цих груп визначено внутрішні та зовнішні ризики, що відображають їх двовекторний характер, зокрема, із середовища самої компанії та ззовні. Такий підхід забезпечує цілісне бачення сукупності ризиків, дозволяє встановити зв'язок між функціональними сферами діяльності страховика та відповідними викликами фінансової безпеки, ідентифікувати найбільш вразливі напрями управління, а також групувати ризики для цільового моніторингу та оперативного реагування.

Крім того, така класифікація сприяє виявленню взаємозалежностей між ризиками, а також окреслює сегменти, у межах яких необхідна взаємодія внутрішніх структурних підрозділів страховика із зовнішніми партнерами, регуляторами або клієнтами. Запропонований підхід слугує основою для формування інтегрованої системи управління ризиками, орієнтованої на своєчасну ідентифікацію, оцінювання та нейтралізацію загроз у розрізі ключових функціональних зон фінансової безпеки страхової компанії.

Фінансова безпека страхової компанії формується під впливом багатьох зовнішніх чинників, серед яких ключову роль відіграють макроекономічні та ринкові фактори. З огляду на це, страховики, як провайдери фінансових послуг, особливо чутливі до впливу таких процесів через специфіку своєї діяльності, а саме довгостроковість зобов'язань, залежність від стабільності фінансових ринків і загальної економічної ситуації. Типи зовнішніх впливів на фінансову безпеку страховиків пропонуємо систематизувати з урахуванням їх макроекономічної та геополітичної природи, що дозволяє глибше зрозуміти механізми формування ризиків у сучасних умовах (таблиця 7).

Тінізація страхового бізнесу та поширення шахрайських дій становлять одну з найсуттєвіших загроз фінансовій безпеці страхової компанії. Адже фінансова безпека передбачає не лише здатність своєчасно виконувати зобов'язання перед клієнтами, а й дотримання нормативних вимог, прозорість операцій та стійкість до внутрішніх і зовнішніх деструктивних впливів (таблиця 8). У цьому контексті прояви тіньової економіки, як-от приховування страхових премій, фіктивні партнери, маніпуляції зі страховими резервами та участь у

схемах легалізації коштів, істотно порушують фінансову рівновагу страховика, створюють хибну уяву про його платоспроможність і викликають регуляторну недовіру.

Таблиця 7 – Типи макроекономічного та геополітичного впливу на фінансову безпеку страховиків

Група чинників	Конкретні прояви	Тип впливу	Наслідки для фінансової безпеки страховика
Макро-економічні виклики	Інфляція	Ерозія реальної вартості резервів	Зниження фінансової стійкості, потреба в доформуванні резервів
	Девальвація національної валюти	Валютний ризик	Збитки від переоцінки активів та зобов'язань, зростання вартості перестрахування
	Зміна облікової ставки	Ризик процентної ставки	Волатильність доходів від інвестиційного портфеля
	Спад ділової активності	Ризик попиту на страхові продукти	Зменшення надходжень страхових премій
	Бюджетний дефіцит, скорочення соціальних програм	Ризик фінансування	Зниження ролі держави у стимулюванні страхування
Геополітична нестабільність	Воєнні дії, терористичні загрози	Катастрофічні ризики	Масові збитки, неможливість виконання зобов'язань
	Санкції, порушення міжнародних зв'язків	Геоелекономічні ризики	Обмеження у перестрахуванні, закриття зовнішніх ринків
	Міграція населення	Демографічний та соціальний ризик	Дестабілізація структури страхового портфеля
	Кібератаки у контексті воєнного конфлікту	Кіберризик	Витрати на кіберзахист, загроза втрати клієнтських даних
	Політична невизначеність, законодавча турбулентність	Регуляторний ризик	Часті зміни вимог до капіталу, резервів, звітності

Авторська розробка

Більше того, системний характер тінізації ускладнює контроль з боку регуляторних органів, а використання цифрових інструментів і прогагин у регулюванні сприяє формуванню складних шахрайських схем. В умовах такої непрозорості фінансових потоків ризики втрати капіталу, зниження ліквідності та фінансової нестабільності зростають у рази, що прямо підриває фінансову

безпеку окремих страховиків і страхового ринку в цілому.

Окрему загрозу становить страхове шахрайство, як внутрішнє, так і зовнішнє. Його наслідки, від прямої фінансової шкоди до репутаційних втрат і посилення регуляторного тиску, також відображаються на фінансовій безпеці страховика. Високий рівень шахрайства свідчить про недосконалість системи внутрішнього контролю та управління ризиками, що ставить під сумнів здатність компанії ефективно протистояти загрозам.

Таблиця 8 – Вплив тінізації та страхового шахрайства на складові фінансової безпеки страхової компанії

Сфера впливу	Прояви тінізації і шахрайства	Наслідки для фінансової безпеки СК
Платоспроможність	Приховування премій, маніпуляції з резервами, завищення збитків	Спотворення обсягу зобов'язань, зниження здатності виконувати вимоги платоспроможності
Ліквідність	Виведення коштів через фіктивні контракти, затримка виплат	Тимчасова втрата доступу до грошових коштів, ризик дефіциту ліквідних активів
Репутаційна стійкість	Викриття внутрішнього шахрайства, участь у схемах легалізації доходів	Зниження довіри страхувальників і партнерів, ризик втрати клієнтської бази
Нормативна відповідність	Регуляторний арбітраж, порушення вимог щодо резервування і звітності	Посилення наглядових санкцій, можливість анулювання ліцензії або зупинення діяльності
Система внутрішнього контролю та комплаєнсу	Недостатній нагляд за співробітниками, слабка аналітика операцій	Зростання внутрішніх ризиків, невиявлення шахрайства на ранніх стадіях
Конкурентоспроможність	Нечесна поведінка на ринку, заниження тарифів, зловживання перестраховуванням	Викривлення ринкових умов, зниження конкурентної позиції сумлінних страховиків

Авторська розробка

Нині, в умовах цифровізації, інформаційні технології стали не лише операційною основою, а й критичною складовою фінансової безпеки страховика. Розвиток електронного документообігу, онлайн-продажу полісів, автоматизація андерайтингу та дистанційного врегулювання страхових випадків відкривають нові можливості для підвищення ефективності діяльності страховиків. Водночас ці інновації супроводжуються зростанням рівня кіберризиків і цифрових загроз,

що створюють додаткове навантаження на системи захисту фінансової стійкості страхової інфраструктури.

Кіберризик у страховому бізнесі являє собою ймовірність виникнення подій, пов'язаних із порушенням, втратою або компрометацією інформаційних систем, що можуть призвести до фінансових збитків, переривання бізнес-процесів або репутаційної шкоди. Джерелами таких ризиків виступають як зовнішні загрози (кіберзлочинність, хакерські атаки, DDoS-атаки), так і внутрішні вразливості (людський фактор, недосконале програмне забезпечення, несанкціонований доступ з боку працівників компанії).

Серед форм цифрових загроз у страховому бізнесі виділимо такі: фішинг та методи соціальної інженерії з метою отримання доступу до клієнтських облікових даних; проникнення в CRM- та ERP-системи для викрадення конфіденційної інформації; застосування зловмисного програмного забезпечення, що блокує або виводить з ладу операційні системи; маніпулювання платіжними даними та цифровими копіями страхових договорів; кібератаки на дата-центри та хмарні сервіси; зупинка або порушення безперервності критичних бізнес-процесів унаслідок втрати доступу до ІТ-ресурсів. Зведені характеристики окремих кіберризиків, їх джерел, механізмів впливу та наслідків для фінансової безпеки страховика узагальнено в таблиці 9.

Рівень вразливості цифрової інфраструктури страхової компанії значною мірою визначається: якістю захисту серверного обладнання, корпоративних мереж і прикладних систем; наявністю ефективних антикризових процедур реагування на кіберінциденти; рівнем організації контролю доступу до конфіденційних даних; технологічною застарілістю програмного забезпечення; обмеженням фінансуванням заходів із кібербезпеки.

Серед проблем страховиків, пов'язаних з управлінням кіберризиками, які мають системний характер та безпосередньо впливають на рівень їх фінансової безпеки, виділимо такі:

- відсутність єдиних галузевих стандартів кіберзахисту на страховому ринку України, що ускладнює формування комплексної політики безпеки;

**Таблиця 9 – Типи кіберризиків у страховій компанії та їх вплив
на фінансову безпеку**

Тип кіберризиків	Джерело загрози	Механізм впливу	Наслідки для фінансової безпеки страховика
Несанкціонований доступ до систем	Хакерські атаки, слабкі паролі, помилки в налаштуваннях	Злом ІТ-систем, крадіжка даних, модифікація інформації	Витік персональних даних, штрафи, втрата довіри, зниження вартості компанії
Віруси, шкідливе ПЗ	Фішингові листи, завантаження заражених файлів	Блокування роботи систем, пошкодження файлів	Зупинка операційної діяльності, фінансові втрати, збитки через простої
Атаки типу DDoS	Ботнет-мережі, організоване зовнішнє навантаження на сервери	Перевантаження ресурсів, недоступність онлайн-сервісів	Неможливість укладення договорів, втрати клієнтів, репутаційні ризики
Зміна або знищення даних	Внутрішнє шахрайство, інсайдери, зараження ПЗ	Видалення, підміна або фальсифікація клієнтської чи фінансової інформації	Спотворення фінансової звітності, помилкові страхові виплати, супинка операційної діяльності
Крадіжка платіжної інформації	Злом платіжних шлюзів, перехоплення даних при онлайн-оплаті	Використання вкрадених даних для шахрайських дій	Прямі фінансові втрати, зобов'язання перед клієнтами, юридичні ризики
Порушення безперервності бізнесу	Кібератаки, збої в хмарних сервісах, аварії	Неможливість доступу до критичних систем	Збитки від простою, штрафи за невиконання зобов'язань, погіршення платоспроможності
Порушення регуляторних вимог	Невиконання вимог щодо захисту даних (наприклад, GDPR)	Витік даних без повідомлення регулятора або постраждалих	Штрафи, обмеження діяльності, репутаційні збитки

Авторська розробка

- низький рівень цифрової компетентності працівників, які нерідко виступають першою ланкою в ланцюгу компрометації;
- фрагментарне включення кіберризиків до моделей корпоративного управління, що перешкоджає інтеграції заходів кіберзахисту в стратегічне планування;
- недостатній розвиток механізмів кіберстрахування серед самих

страховиків (тобто відсутність фінансових інструментів компенсації втрат від кібератак);

- технічна незахищеність від гібридних загроз, які поєднують кібератаки з інформаційними впливами, маніпуляціями даними та економічним тиском (особливо в умовах воєнного стану).

Особливо гостро постає питання захисту персональних і медичних даних, що обробляються страховиками у сферах медичного та особистого страхування. Їх витік може призвести до суттєвих юридичних наслідків, втрати довіри клієнтів і прямих фінансових збитків. У країнах Європейського Союзу подібні ризики врегульовано згідно з вимогами Загального регламенту захисту даних (GDPR), натомість в Україні система захисту персональних даних лише перебуває на етапі формування, що істотно підвищує кібервразливість національних страхових компаній і загрожує їх фінансовій безпеці.

Таким чином, кіберризики перетворилися на інституційну загрозу, яка безпосередньо впливає на стабільність функціонування страхової компанії, її здатність виконувати зобов'язання, дотримуватись нормативів платоспроможності та підтримувати довіру клієнтів. Інтеграція управління кіберризиками у загальну систему фінансової безпеки страховика має стати пріоритетом у цифровій трансформації страхового ринку.

1.3. Інструменти забезпечення фінансової безпеки страхової компанії

Забезпечення фінансової безпеки страхової компанії є складним і багатоаспектним завданням, що потребує застосування системи взаємопов'язаних інструментів, адаптованих до динамічних умов страхового ринку, регуляторних вимог та внутрішніх характеристик самого страховика. В умовах зростання конкуренції, цифровізації страхових послуг, кіберзагроз і макрофінансової нестабільності, особливої актуальності набувають ефективні інструменти фінансової безпеки, здатні забезпечити фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність страховика.

Під інструментами фінансової безпеки страхової компанії доцільно розуміти сукупність конкретних організаційних, управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, техніко-технологічних, інформаційно-аналітичних, кадрових та комунікаційних засобів, методів і механізмів, що спрямовані на виявлення, попередження, мінімізацію та нейтралізацію внутрішніх і зовнішніх загроз, які можуть порушити фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність і ділову репутацію страховика в умовах динамічного ринкового та регуляторного середовища. Ці інструменти реалізуються як на рівні стратегічного управління, так і у межах операційної діяльності, і мають бути інтегрованими в загальну систему корпоративного управління страховика.

Пропонуємо виокремити такі групи інструментів забезпечення фінансової безпеки страхової компанії: інституційно-правові (внутрішні політики, стандарти та комплаєнс-регламенти), організаційно-управлінські (системи внутрішнього контролю, аудиту, антикризового управління), фінансово-економічні (механізми управління активами, резервами, капіталом, ліквідністю), інформаційно-аналітичні (системи моніторингу, оцінювання ризиків, бізнес-аналітики), технологічні (застосування цифрових платформ, InsurTech-рішень, кіберзахисту) та репутаційно-комунікаційні (управління довірою споживачів, прозорість звітності, реагування на кризи), кадрово-освітні (Таблиця 10).

Фінансова безпека страхової компанії формується як багаторівнева система, що охоплює не лише здатність своєчасно виконувати зобов'язання перед страхувальниками, а й стійкість до внутрішніх і зовнішніх ризиків, фінансову стабільність, дотримання нормативних вимог і стратегічну адаптивність. У зв'язку з цим ключову роль у забезпеченні фінансової безпеки відіграють системні управлінські інструменти, що реалізуються відповідно до положень чинного законодавства, зокрема Закону України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 1909-IX [20] та нормативно-правових актів Національного банку України: Положення про вимоги до системи управління страховика [21]; Положення про вимоги до системи корпоративного управління та внутрішнього

Таблиця 10 – Інструменти забезпечення фінансової безпеки страховика

Група інструментів	Функціональне спрямування	Конкретні види інструментів	Вплив на фінансову безпеку
1	2	3	4
Інституційно-правові <i>Призначення:</i> формування правового поля та регулятивного середовища	встановлення правил, меж відповідальності, стандартів підзвітності	кодекс етики, політика комплаєнсу, внутрішні положення, регламенти з управління ризиками	зниження правових ризиків, мінімізація шахрайства, дотримання вимог НБУ
Фінансово-економічні та управлінські <i>Призначення:</i> Збалансоване управління фінансами, ліквідністю та резервами	управління активами, капіталом, резервами, платоспроможністю	ALM-стратегії, актуарний аналіз, страхові резерви, перестрахування, управління ліквідністю	підтримка платоспроможності, стабільність грошових потоків, фінансова стійкість
Організаційно-управлінські <i>Призначення:</i> забезпечення системного підходу до управління	впровадження структур управління, внутрішнього контролю та аудиту	внутрішній аудит, система внутрішнього контролю, корпоративне управління, антикризове управління	прозорість, ефективність, адаптивність до змін
Антикризові <i>Призначення:</i> підготовка до криз та стійкість в умовах дестабілізації	моделювання кризових сценаріїв, протоколи реагування, створення буферів	план антикризового реагування, стратегія стрес-тестування, кризовий менеджмент	збереження функціонування в період ризиків, мінімізація збитків
Інформаційно-аналітичні <i>Призначення:</i> підвищення ефективності управлінських рішень	обробка та аналіз даних, прогнозування ризиків, оцінка ефективності	ВІ-системи, скорингові моделі, ризик-індикатори, KPI, звітність для НБУ, система раннього попередження	прогнозування загроз, підтримка стратегічних рішень, виконання нормативних вимог
Техніко-технологічні <i>Призначення:</i> Підвищення операційної ефективності та цифрової безпеки	автоматизація, ІТ-захист, цифровізація процесів	ІТ-безпека, кіберзахист, InsurTech, CRM/ERP, блокчейн, цифрові канали для клієнтів	зниження операційних і кіберризиків, прискорення обробки операцій, зручність взаємодії
Репутаційно-комунікаційні <i>Призначення:</i> Формування довіри та позитивного іміджу	прозора звітність, взаємодія зі стейкхолдерами, ESG-комунікації	публічна нефінансова звітність, антикризова комунікація, бренд-менеджмент, відкритість для клієнтів	лояльність клієнтів, зростання конкурентоспроможності, зниження ризику втрати репутації
Кадрово-освітні <i>Призначення:</i> Професіоналізація кадрового потенціалу	підвищення кваліфікації, етична поведінка, персональна відповідальність	система навчання, тренінги з ризик-менеджменту, комплаєнсу, навчання цифровим навичкам, впровадження кодексу етики	якість управлінських рішень, зменшення операційних помилок, розвиток корпоративної культури

Авторська розробка

контролю фінансової компанії [22] та Положення про вимоги до додаткового

звіту суб'єкта аудиторської діяльності щодо страховика [24].

У забезпеченні фінансової безпеки страхової компанії важлива роль належить інструментам аналізу, підтримки та зміцнення фінансової стабільності, які пропонуємо поділяти на фінансово-економічні та фінансово-управлінські.

Фінансово-економічні інструменти мають кількісне вираження й оцінюють стан платоспроможності, рентабельності, капіталізації, достатності резервів і дотримання регуляторних вимог. До них належать страхові резерви, коефіцієнти ліквідності, нормативи платоспроможності та ризиковості тощо. Вони виступають індикаторами, що дозволяють виявити потребу в корекції фінансової політики компанії.

Фінансово-управлінські інструменти орієнтовані на прийняття рішень та реалізацію фінансової стратегії. До них належать стратегічне планування, ALM, бюджетування, антикризове управління, ризик-менеджмент, контроль грошових потоків. Ці засоби дозволяють активно впливати на фінансовий стан страховика, реагуючи на зміни зовнішнього середовища.

Комплексне використання обох типів інструментів забезпечує баланс між оцінкою фінансової стійкості та її активним регулюванням.

У сучасних умовах зростає значення організаційно-управлінських інструментів фінансової безпеки страховика, які формують внутрішню адаптивність, підвищують ефективність управлінських рішень і зменшують системні ризики. До них належать корпоративне управління, що визначає механізми взаємодії між акціонерами, правлінням і контролюючими структурами та внутрішній контроль, який забезпечує дотримання політик, регламентів і попередження порушень.

Особливе місце у складі організаційно-управлінських інструментів займає внутрішній аудит, який надає об'єктивну оцінку ефективності функціонування управлінських та контрольних систем страховика. Його завдання не лише виявлення недоліків, а й розробка рекомендацій для покращення управління ризиками, контролю та управлінської ефективності.

До організаційно-управлінських інструментів також належать комплаєнс-

контроль, політика доброчесності, кодекси етики, а також системи навчання й підвищення кваліфікації персоналу. Саме формування культури ризик-менеджменту, корпоративної відповідальності та прозорості є передумовою стабільності страхової компанії в довгостроковій перспективі.

Таким чином, організаційно-управлінські інструменти формують внутрішню архітектуру безпеки страховика, забезпечуючи не лише технічну або фінансову стійкість, а й інституційну спроможність діяти ефективно, узгоджено та відповідально. Їхня роль посилюється в умовах динамічних змін регуляторного середовища, цифрової трансформації та зростання очікувань щодо прозорості та підзвітності страхових компаній. Отже, саме завдяки цим інструментам страхова компанія може реалізувати модель стійкого, підзвітного і стратегічно орієнтованого управління, що є одним із фундаментів її фінансової безпеки.

Крім того, варто виокремити антикризове управління, що реалізується через систему моніторингу ключових ризиків, раннього попередження про загрози та розробки планів реагування на надзвичайні ситуації. Воно забезпечує оперативну мобілізацію ресурсів компанії та гнучке перепланування діяльності у випадку критичних змін зовнішнього або внутрішнього середовища.

У складному фінансовому середовищі та за умов посилення конкуренції інформаційно-аналітичні інструменти відіграють критично важливу роль у підтримці фінансової безпеки страхової компанії. Вони забезпечують збір, обробку та аналіз великих обсягів даних, що дає змогу оперативно ідентифікувати загрози, оцінювати ризики й ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення. До ключових аналітичних інструментів належать ВІ-системи, платформи інтеграції даних, скорингові моделі, КРІ-моніторинг та засоби фінансового прогнозування. Їх впровадження створює єдине інформаційне середовище, необхідне для системного моніторингу фінансового стану та оперативного реагування. Особливої ваги набуває аналітика ризиків, яка охоплює страхові, кредитні, операційні та ринкові загрози, а також сприяє оптимізації тарифної політики та рішень щодо перестрахування.

Інформаційно-аналітичні системи підтримують регуляторну відповідність, зокрема полегшують підготовку звітності, забезпечують прозорість і дотримання внутрішніх та зовнішніх стандартів, що зміцнює довіру з боку НБУ, інвесторів і клієнтів. Їх поєднання з внутрішнім аудитом, комплаєнсом і ризик-менеджментом створює комплексну модель фінансової безпеки страховика.

У сучасних умовах цифровізації ключове значення мають також техніко-технологічні інструменти. До них належать програмні та апаратні засоби автоматизації бізнес-процесів, CRM, ERP, InsurTech-рішення, блокчейн-технології, а також системи на основі штучного інтелекту. Вони оптимізують операційні процеси, знижують ризики, підвищують точність звітності й сприяють швидшому реагуванню на ринкові зміни.

Критично важливою є кібербезпека як технічна, так і організаційна. У відповідь на зростання цифрових загроз вона забезпечує захист конфіденційної інформації, безперервність діяльності та збереження фінансових даних страховика.

Не менш важливими є інструменти управління репутацією. У цифрову епоху публічність і довіра клієнтів прямо впливають на фінансову безпеку страховика. Ефективна комунікаційна стратегія, управління репутаційними ризиками, PR, робота з відгуками та кризова комунікація забезпечують стійкість до інформаційних загроз і формують позитивний імідж компанії.

Людський капітал і його навчання – це не лише ресурс, а й активний інструмент забезпечення фінансової безпеки страховика, здатний як нейтралізувати внутрішні ризики, так і забезпечити довгострокову конкурентну перевагу страхової компанії в умовах динамічного фінансового середовища. До кадрово-освітніх інструментів належать: підбір і розвиток персоналу, етичні стандарти, навчання, мотивація та канали зворотного зв'язку. Якість управління фінансовою безпекою безпосередньо залежить від компетентності та відповідальності співробітників страховика. Підвищення кваліфікації співробітників забезпечує не лише відповідність регуляторним вимогам, але й формує кадровий потенціал для впровадження стратегічних змін, цифрової

трансформації та інноваційних підходів у страховому бізнесі. Також важливим є впровадження системи внутрішнього етичного контролю, що знижує ймовірність внутрішніх шахрайських дій, конфлікту інтересів чи порушень службової дисципліни.

Отже, інструменти фінансової безпеки страхової компанії охоплюють систему методів, управлінських практик, регламентованих процедур, технічних засобів і регуляторних механізмів, призначених для комплексного моніторингу, оцінювання, управління та мінімізації фінансових ризиків. Їх застосування спрямоване на забезпечення виконання зобов'язань перед страхувальниками, підтримання достатнього рівня резервного потенціалу та досягнення стратегічної стабільності компанії в умовах зовнішньої та внутрішньої турбулентності. Інструменти фінансової безпеки страхової компанії застосовуються на різних рівнях управління, від стратегічного планування до операційної реалізації та повинні бути інтегрованими в систему корпоративного управління.

Висновки

Отже, фінансова безпека страхової компанії охоплює елементи фінансової стабільності, економічної безпеки, ефективного управління ризиками, належного корпоративного управління, інформаційної та кібербезпеки, внутрішнього контролю і дотримання регуляторних вимог. Вона виходить за межі простого дотримання нормативів і техніко-економічних показників, формуючись як стратегічний стан, що потребує гнучкої системи управління, здатної забезпечити баланс між прибутковістю, стійкістю, динамічним зростанням та довірою клієнтів. Її сутність полягає в тому, щоб компанія зберігала здатність виконувати свої страхові зобов'язання у повному обсязі навіть за умов зовнішніх викликів, кризи довіри чи системних збоїв у функціонуванні фінансової системи. Саме тому фінансова безпека страховика постає водночас як статичне явище (тобто стабільність на поточному етапі), так

і динамічне (здатність до адаптації, гнучкого реагування, підтримання розвитку). Вона має подвійний характер: з одного боку, це забезпечення поточної стійкості, з іншого – готовність до змін, зовнішніх викликів і технологічних перетворень. Така динамічність вимагає інтегрованої системи управління, що поєднує фінансовий менеджмент і ризик-менеджмент та забезпечує своєчасне реагування на виклики турбулентного середовища.

Таким чином, фінансова безпека розглядається як стратегічний ресурс конкурентоспроможності та довгострокового розвитку страхової компанії, який ґрунтується на системній взаємодії управлінських процесів, інституційній співпраці й технологічній трансформації. Розуміння цих аспектів є необхідною передумовою для формування ефективних інструментів фінансової безпеки страховика (інституційно-правових, фінансово-економічних, управлінських, організаційно-управлінських, антикризових, інформаційно-аналітичних та інших), здатних не лише виявляти загрози, а й трансформувати їх у можливості підвищення адаптивності, зростання ринкової вартості та зміцнення довіри до страховика. Впровадження таких інструментів забезпечує посилення стійкості компанії до зовнішніх і внутрішніх викликів, оптимізацію управлінських процесів, підвищення ефективності прийняття рішень та формування конкурентних переваг на ринку страхових послуг.

Нестабільність ринкового середовища, посилення регуляторного тиску, кіберзагрози, інформаційна асиметрія та прояви шахрайства формують складні умови функціонування страховиків. Без глибокої адаптації регуляторних інструментів компанії змушені будувати систему фінансової безпеки переважно в режимі реагування, що знижує ефективність управління ризиками.

Фінансова безпека перестає бути абстрактною концепцією й набуває форми конкретного організаційного стану, що формується через ідентифікацію взаємозалежних ризиків та їх впливу на ключові бізнес-процеси. Запропонована у роботі систематизація ризиків фінансової безпеки страхової компанії створює основу для впровадження risk-based підходів і налагодження конструктивної взаємодії між страховиками, регуляторами та партнерами.

Фінансова безпека страхової компанії потребує модернізації управлінських підходів, переходу від реактивних до проактивних дій, гармонізації регуляторної бази зі специфікою страхового бізнесу, а також розвитку інституційної здатності компаній до ідентифікації, оцінки та нейтралізації загроз у режимі реального часу. Без цього страховий бізнес не зможе гарантувати належну стійкість в умовах економічної та геополітичної нестабільності. В умовах стрімкої цифровізації, зростання кіберризиків та посилення регуляторного тиску, для забезпечення фінансової безпеки страховикам необхідне активне впровадження цифрових технологій. Це дозволить не лише підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами, активами, капіталом і резервами, а й встановити надійний контроль за внутрішніми процесами, посилити комплаєнс, інформаційну безпеку, антикризову стійкість та мінімізувати репутаційні ризики. Такий комплексний підхід буде сприяти формуванню динамічної системи, тісно інтегрованої з фінансовим менеджментом і управлінням ризиками, здатної адекватно реагувати на сучасні виклики страхового ринку та гарантувати стійкість страховика.